

Synpunkter från Aktion Rädda Vättern med anledning av Fortifikationsverkets samrådsremiss daterad 2018-04-11, beteckning 545/2012.

Ärendet: Fortifikationsverket planerar att anlägga ny markdränering på flygplatsområdet samt genomföra en restaurering av hela dräneringssystemet vid Karlsborgs flygplats. Åtgärderna har bedömts kräva dispens från markavvattningsförbudet samt tillstånd enligt 11 kap. 13 § miljöbalken. Allmänheten ges möjlighet att lämna synpunkter senast den 7 maj 2018.

Aktion Rädda Vättern är en fristående miljöorganisation med över tusen medlemmar, där de flesta använder Vättern som dricksvattentäkt och/eller som fiske-, natur-, turist- och fritidsområde. Aktion Rädda Vättern (ARV) för alltså talan för de som är direkt berörda av Fortifikationsverkets planer.

Sammanfattad synpunkt: Ansökningsprocessen angående markavvattning bör avbrytas. Beslut om flygplatsverksamhetens tillstånd och villkor enligt 9 kap. miljöbalken måste först redovisas. Eftersom området bör vara anmält enligt 10 kap. miljöbalken måste även ett föreläggande från tillsynsmyndigheten om en avhjälpandeplan inväntas. Att framhärda med ett markavvattningsprojekt, utan att föregående nämnda ärenden är avgjorda, bäddar både för en miljöskandal och en rättsskandal.

1. Tidigare ansökan

Ärendet angående markavvattning påbörjades för cirka sex år sedan. Det framgår bl.a. av beteckningen 545/**2012**. Fortifikationsverkets konsult Ramböll Sverige AB lämnade 2014-04-28 in en rapport, framtagen av handläggare Anna Thelin. I underlaget påstås att inga markföroreningar förekommer:

12. Sammanfattande bedömning av miljöpåverkan

Med föreslagna skyddsåtgärder bedöms inga allmänna eller enskilda intressen komma till skada. Miljöpåverkan bedöms vara utan betydelse.

1

Rapporten missar helt att ta upp risken med PFAS-förorening. Ämnet behandlas överhuvudtaget inte. Detta trots att det vid denna tid är välkänt att flygflottiljer kan vara kontaminerade pga. användning av brandsläckningsskum. I Kallinge tvingades vattenverket stänga i december 2013. Uppsala och Tullinge tvingades stänga förorenade dricksvattentäkter 2012 respektive 2011.

¹ Skärmsklipp ur Ramböll (2014)

Länsstyrelsens handläggare är enligt Rambölls rapport 2014 lika okritisk och okunnig:

8. Inledande avstämning med Länsstyrelsen

Aktuellt projekt har diskuterats på telefon med Mats Rydgård, Länsstyrelsen i Västra Götalands län (2014-03-31). Vid samtalet framkom att samråd med andra parter inte krävs då åtgärden inom verksamhetsområdet endast berör en fastighetsägare/verksamhetsutövare. Vidare bedömdes det inte heller behövas någon miljökonsekvensbeskrivning (MKB). I samtalet framkom även att åtgärden inte bedöms utgöra någon risk för skada på Natura2000-område (Vättern) eftersom vattnet inte avleds direkt till Vättern utan via bäck till Bottensjön.

2

Samtidigt som Ramböll förbereder sin rapport undersöker Sweco misstänkt PFAS-förorening på Karlsborgs flygplats under 2013-2014 på grund av misstänkt förorening vid en parkeringsplats i området.

Under hösten 2013 utförde Sweco en översiktlig miljöteknisk undersökning (Sweco, 2013) av mark och grundvatten inom fastigheten Karlsborg Gräshult 14:2. Syftet var att i första hand undersöka utbredning och art av den petroleumförorening som påträffats vid grävningens arbeten sommaren 2013. Vidare var syftet att översiktligt utreda om mark och grundvatten kan vara förorenade av perfluorerade ämnen som perfluoroktansulfonat (PFOS) och perfluoroktansyra (PFOA).

Undersökningen 2013 påvisade förekomst av PFOS och PFOA inom området som tidigare använts som brandövningsplats. Föroreningen förekommer i både jord och grundvatten. Någon provtagningspunkt är även förorenad av metaller, främst arsenik. Halterna av PFOS i jord överskrider ett norskt (effektbaserat) normvärde för jord, och halterna av PFOS i grundvattnet överskrider såväl miljökvalitetsnormen för ytvatten, som livsmedelsverkets åtgärdsgräns för dricksvatten. Det kan således inte uteslutas att det undersökta området utgör en risk för människors hälsa och miljön.

3

8.2 Sammanfattande rekommendation

Risken för spridning av PFAS till vatten- och andra naturresurser i spridningsriktningen bedöms som en mycket viktig aspekt att fortsatt utreda eftersom miljökvalitetsnormen för inlandsvatten överskrids nedströms brandövningsplatsen. Det förorenade vattnet rinner vidare ut i Bottensjön som ingår i vattenskyddsområdet för Vättern.

Ytterligare undersökningar av mark och grundvatten kan krävas för att avgränsa föroreningens utbredning i syfte att skapa kunskapsunderlag för eventuell framtida exploatering av området (planerad parkeringsplats) eller inför planering av eventuell avhjälpandeåtgärd (sanering).

4

Ramböll nonchalerar 2014 den uppenbara risken för PFAS-föroreningar i det område på flygplatsen som ska dräneras. Någon sanering är det inte tal om. Det ges heller inte i rapporten från 2018, där

² Skärmsklipp ur Ramböll (2014)

³ Skärmsklipp ur Sweco (2014)

⁴ Skärmsklipp ur Sweco (2014)

Anna Thelin nu är uppdragsledare, någon förklaring till denna uppenbara brist, trots att ärendet återkallats och ett nytt samråd påbörjats. Rambölls trovärdighet och kompetens är därmed synnerligen ifrågasatt. Vad garanterar att de nuvarande uppgifterna i samrådshandlingarna är korrekta när så grova fel tidigare gjorts utan någon självkritisk utvärdering?

2. Pågående tillståndsansökningar

Den verksamhet som avvattningsprojektet ska säkra och underlätta har inget tillstånd enligt miljöbalken. Miljöprovning pågår sedan 2009/2010. Ansökan gäller en femdubbling av flygrörelserna och är mycket kontroversiell. Länsstyrelsen avvisade ansökan 2012 pga. att Försvarsmakten inte redovisade möjliga alternativa platser och alternativa metoder för utökningen. Regeringen beslöt dock fyra år senare att försvaret inte behövde följa miljölagstiftningen i detta avseende och miljöprovningen har därefter återupptagits. Fredagen den 27 april 2018 kungjordes ansökan som nu har diarienummer 551-359-2017.

Utökningen av flygrörelserna på Karlsborgs flygplats är i sin tur beroende av om Försvarsmakten får tillstånd att kraftigt utöka skjutningarna i Vättern vid flygskjutmålet Hammaren. Länsstyrelsens tillståndsbeslut från 2016, som tillåter en utökning från 1 000 skott per år till 69 000 skott per år under en tioårsperiod, överklagades av fem kommuner och ett hundratal enskilda, organisationer och företag. Mark- och miljödomstolen i Vänersborg handlägger ärendet för närvarande i mål nr M 2374-16 och ska lämna ett yttrande till regeringen som har att fatta beslut i ärendet.

Om miljölagstiftningen i landet ska följas, och hänsyn även tas till EU:s regelverk om Natura 2000 och vattendirektivet, kan det slutliga beslutet mycket väl innebära att Vättern som skjutfält och flygövningsområde successivt bör avvecklas. Att mitt under denna viktiga miljöprovning dra igång ett markavvattningsprojekt vittnar om ett respektlöst förhållningssätt till myndigheternas arbete. Miljöprovningen får naturligtvis inte bara vara ett spel för galleriet. Varken Fortifikationsverket eller Högkvarteret kan numera utgå från att få sin vilja igenom oavsett miljö- och hälsorisker och oavsett lagar och paragrafer.

3. PFAS-förorenat område

Det mest uppseendeväckande i detta ärende är det faktum att Fortifikationsverket, och verkets lejda konsulter, utan betänkligheter förslår att det förorenade mark- och grundvattnet ska dräneras ut till Bottensjön och Vättern.

De få mätningar som gjorts i Vättern pekar på att miljökvalitetsnormen för PFOS (0,65 ng/l) redan kan ha överskridits med 30 procent.

I Hjo kommuns råvatten, som hämtas två kilometer ut i sjön på 25 meters djup, har 0,90 ng/l PFOS registrerats 2017-03-07. Motsvarande siffra för Karlsborgs råvattenintag är 0,93 ng/l 2017-04-24. I Bottensjön har vid ett tillfälle 3,6 ng/l mätts upp. För Kärnebäcken, som avleder den större delen av det förorenade dagvattnet från flygplatsen, har PFOS-halter på 310 ng/l redovisats. Örebro universitet visar på ett värde för PFAS-11 på 658 ng/l i Kärnebäcken, vilket är det högsta värdet för olika punktkällor runt Vättern. I grundvattnet vid en av brandövningsplatserna har ett värde på 1 191 000 ng/l PFAS-11 konstaterats, alltså ett värde som är nära *två miljoner gånger högre än miljökvalitetsnormen*.

Det är detta grundvattnet som Fortifikationsverket föreslår ska dräneras ut i Vätterns vattenskyddsområde. Rapporten konstaterar att grundvattnet på flygplatsen befinner sig på 0,5-1 meter under markytan. 25 km dräneringsledningar ska grävas ned på 90 cm djup och 40 hektar mark ska

avvattnas. Det innebär att inte bara förorenat ytligt dagvatten ska pumpas ut i dricksvattnet utan även det PFAS-förgiftade grundvattnet ska sänkas och föras ut i Vättern via Bottensjön. Det handlar om så många kubikmeter att alla Rambölls tveksamma uträkningar i samrådsunderlaget omedelbart kan avfärdas.

Eftersom Vättern är ett Natura 2000-område och miljö kvalitetsnormen riskerar att inte kunna följas är både g) och j) i 12 § miljöbedömningsförordning (2017:966) aktuella när det gäller bedömning av betydande miljöpåverkan.

Aktion Rädde Vättern har kontaktat Försvarsinspektören för Hälsa och Miljö (FIHM) för att utröna hur tillsynsmyndighetens arbete i enlighet med 10 kapitlet i miljöbalken fortgår, men har i skrivande stund inte fått något besked. Vi förutsätter dock att FIHM redan förelagt verksamhetsutövaren att noggrant utreda den konstaterade föroreningen och att krav har ställts på att utarbeta en åtgärdsplan för avhjälpande.

Om tillförlitliga och ekonomiskt rimliga saneringsmetoder måste utvecklas ännu en tid finns inga skäl att inte åtminstone reducera pågående utläckage i största möjliga utsträckning. I stället för dränering av marken måste antagligen ett tätskikt läggas ut så att inte regnvatten drar med sig gifterna ut i Kärnebacken och Bottensjön/Vättern och inte heller fyller på grundvattenreservoarerna och därigenom riskerar att förorsaka snabbare utströmning av det mest förorenade vattnet. Tättnings- och avledningsåtgärder lär även vara nödvändiga för att minska utströmningshastigheten av PFAS-påverkat vatten och möjliggöra realistiska reningsmetoder. Användningen av flygplatsen kan då komma att påverkas och en beskrivning av tekniker för avhjälpande borde ha en framträdande plats i tillståndsprövningen enligt 9 kap. miljöbalken och inte som nu behandlas i ett annat separat ärende.

Det är inte heller acceptabelt att Fortifikationsverket och Högkvarteret levererar helt olika bedömningar om dagvattnets respektive grundvattnets påverkan på Kärnebacken och Bottensjön. Länsstyrelsen måste ta ett helhetsgrepp om den planerade verksamhetens miljöpåverkan och inte låtsas som att det handlar om olika ärenden som kan hanteras var och en för sig.

4. Sammanfattningsvis

Sammanfattningsvis bör ärendet om dränering och avvattningen av flygplatsområdet snarast avbrytas. Förutsättningarna dels för verksamheten som sådan och dels för saneringen av området måste klargöras. Beslut om flygplatsverksamhetens tillstånd och villkor enligt 9 kap. miljöbalken måste först redovisas. Eftersom området bör vara anmält enligt 10 kap. miljöbalken måste även ett föreläggande från tillsynsmyndigheten om en avhjälpandeplan inväntas. Att framhärda med ett markavvattningsprojekt, utan att föregående nämnda ärenden är avgjorda, bäddar både för en miljöskandal och en rättsskandal.

2018-05-07

Aktion Rädde Vättern.

Elisabeth Lennartsson, ordförande
Skogsbrynet,
696 92 Askersund

Kontaktperson:

Christer Haagman
072-895 16 91
christer.haagman@gmail.com